



Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

SAMETINGETS SPRÅKPOLITISKA HANDLINGSPROGRAM

BILD

Antaget av språknämnden 2015-xx-xx

Antaget av plenum 2016-xx-xx

© Sametinget 2015

Sametinget, Box 90, 981 22 Giron/Kiruna

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Tel: 0980-780 30

Fax: 0980-780 31

E-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se

Innehåll

Termer	5
1. Inledning.....	8
1.1 Syftet med språkpolitiskt handlingsprogram	10
1.2 Vem bär ansvaret för språket?.....	11
2. Sametingets språkmål.....	13
3. Insatsområden.....	16
3.1 Lagstiftning	17
INSATS 1: Förstärkande och förtydligande av samiska språkrättigheter genom en samisk språklag	17
INSATS 2: Medvetandegörande om språkliga rättigheter	19
3.2 Fungerande utbildning för barn och unga.....	20
INSATS 3: Samisk språkundervisning med utgångspunkt i starka utbildningsmodeller	20
INSATS 4: Fjärrundervisning som kvalitativ samiskspråkig undervisning som alternativ	22
INSATS 5: Säkerställa tillgång på samisklärare	24
INSATS 6: Ansvar för utveckling av samiska läromedel för alla nivåer av utbildning ...	25
INSATS 7: Ungdomskampanj "uppmuntran till att välja en samisk utbildningsväg"	26
3.3 Fungerande utbildning för vuxna.....	27
INSATS 8: Stipendieordningar för studier i samiska	27
INSATS 9: Ett års finansierande av samiska studier för personer i arbetslivet	29
INSATS 10: Ett särskilt ansvar för kurser för korttidsstudier	30
INSATS 11: Mentor- lärling- program.....	31
3.4 Språkvård	32
INSATS 12: Ett permanent Giellagáldu.....	32
INSATS 13: Sametinget har ansvaret för auktorisering av samiska tolkar och översättare	34
INSATS 14: Sametinget granskar och godkänner samiska ortnamn	35
3.5 Media.....	36
INSATS 15: "Samiflix"- en samnordisk plattform med samisk medieproduktion.....	36

INSATS 16: SR/SVT/UR:s ansvar för de samiska språken tydliggörs i sändningstillstånden	38
3.6 Sametinget	40
INSATS 17: Fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet.....	40
INSATS 18: Sametingets språkstrategi	41
INSATS 19: Inrätta samiskt språkcentrum på nord- och lulesamiskt område	42
INSATS 20: Sámás muinna/ Sámásta mujna/ Saemesth munnjien -kampanj.....	43
INSATS 21: Attitydarbete om samiskan.....	44
INSATS 22: Kartläggning av språket.....	45

Termer

I detta handlingsprogram används en del termer. För att skapa en gemensam grundsyn förklaras här de termer som används.

Samiska språket/språken

Det finns flera samiska språk och övergripande brukar man dela in dem i öst-, central och sydsamiska språk. På svensk sida är ortografierna för nord-, lule- och sydsamiska godkända. När vi använder termen 'de samiska språken' denna text syftar vi på de språk som finns på svensk sida. Ibland används termerna 'samiska språket' eller helt enkelt 'samiska'. Sådana gånger syftar vi på vilket som helst av de samiska språken, eller alla de samiska språken i betydelsen det samiska folkets språk.

Modersmål

Modersmål kan definieras på flera olika sätt: det språk man lärt sig först, det språk man använder mest, det språk man kan bäst eller det språk man själv eller andra identifierar sig med. I flerspråkiga samhällen och bland språkliga minoriteter är situationen annorlunda, det är ingen garanti att man använder sitt modersmål mest eller kan det bäst, men det är likafullt ens modersmål. I denna text utgår vi ifrån att samernas modersmål är samiska, oavsett hur mycket eller lite den enskilde samens kan, har möjlighet att använda sig av eller lära sig. Vårt språk och modersmål är samiska.

Första och andra språk

Eftersom vi utgår ifrån att samernas modersmål är samiska, oavsett språkkunskaper, så används termerna 'förstaspråk' och 'andraspråk' de gånger det är nödvändigt att skilja på de talare som fått lära sig samiskan som sitt första språk, redan hemifrån, och de som lär sig samiska som sitt andra språk, vanligtvis genom utbildningssystemet.

Tvåspråkighet/ flerspråkighet

Tvåspråkighet kan, liksom modersmål, definieras efter flera olika faktorer, till exempel efter kompetens: hur djup kunskap man har i de olika språken, eller efter identifikation: om man identifierar sig med flera språk. I detta sammanhang syftas på kompetens när vi talar om tvåspråkighet. Samiska barn är tvåspråkiga när de behärskar samiska och svenska lika bra och inget av språken lärs på bekostnad av det andra. Vi menar att en person är tvåspråkig när personen har förmågan att vidareförmedla samiskan till nästa generation eller till andra individer.

Domäner

Domäner är det som uppstår i mötet mellan olika språk. När olika språk talas i olika sammanhang eller situationer, kallas det för språkdomäner. I en helt enspråkig miljö finns

inga domäner eftersom det alltid är ett språk som används oavsett sammanhang. Det är i flerspråkliga miljöer, där människor väljer ett visst språk utifrån situation och vem de pratar med, som en språkdomän uppstår. I det samiska sammanhanget kan exempel på samiskspråkiga domäner vara sådana som: sameskolor och samiska förskolor, där enbart samiska används, en samisklektion, en samisktalande person, släktsammankomster, organisationer och mötessituationer. Kortfattat är alla situationer där samiska används en samisk språkdomän.

Språkbyte

Med språkbyte menas att ett språk tappar mark, i form av talare, domäner och uttrycksmedel till förmån för ett annat språk (SOU 2006:19:62). Med andra ord byter människor ut sitt minoritetsspråk till majoritetsspråket, i detta sammanhang handlar språkbytet om att det samiska språket successivt byts ut mot svenska i de flesta domäner.

Revitalisering

Revitalisering är en term som kan användas om stärkandet av alla hotade språk. Med hotade språk menas de språk som för varje generation får färre talare med förstaspråkskompetens i språket. Vanligen handlar det om språkliga minoriteter i ett land, som inte har en egen stat. Revitalisering handlar också om medvetandegörandet om språkets roll i den egna kulturen, attityder, språkliga rättigheter och hur omvärlden har påverkat och fortfarande påverkar vår bild av samiska språket och även vår kultur.

Språkmord och språkdöd

Världens språk försvinner idag i snabbare takt än någonsin tidigare. När språk försvinner brukar man tala om språkdöd. Ole Henrik Magga säger att språket inte kan jämföras med en organism som ett djur eller växt som föds, lever, blir gammal och så småningom dör, utan att språket är en samhällskonstruktion, som påverkas av samhället och som även till viss grad påverkar samhället. Detta betyder med andra ord att det är människan som har ansvar hur ett språk utvecklas, lever eller dör.¹ Det finns forskare, såsom Tove Skutnabb-Kangas, som hellre förespråkar termen 'språkmord' för att tydligt understryka att språk inte dör utav naturliga orsaker utan av anledningar som är förorsakade av människan. Om ett språk har blivit mördat, menar hon, kan man analysera de strukturella och ideologiska agenter som är ansvariga för det, så såsom bakomliggande ekonomiska, teknomilitära och politiska system. Vidare säger hon att även fast det verkar som att språkbyte sker med talarnas "medhåll", eller att talare frivilligt lämnar sitt språk så kan man analysera de ideologiska faktorerna bakom detta medhåll.²

¹ Magga, Ole Henrik, 2000: "Mii mearrida ealáska go vai jápmá go okta giella? Sámegiella ovdamearkan." *Sámegiella dilli skuovllas ja lagás servvodagas*. Konferánsa Leavnnjas 28.-29.11.2000. Sámediggi.

² Skutnabb-Kangas, Tove, 2014: "Språkrevitalisering- en nödvändig del av världsarvet". 22 oktober 2014, Jiellevárri. Pdf-fil av ppt presentation.

REMISS

1. Inledning

Vår vision: Alla samer kan tala, läsa och skriva samiska. De samiska språken är levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället.

Vi samer har levt i Sápmi sen urminnes tider och är Sveriges urfolk. Utifrån våra livsvillkor i detta område har vårt språk, samiskan, uppstått och utvecklats. Människan förstår och tolkar världen genom sitt språk. Språk är ett av människans främsta verktyg för kommunikation. Samiskan innehåller strukturer, begrepp, ord och uttryck som förklarar de mentala, sociala och materiella dimensionerna av vår kultur och vårt samhälle, vilka skiljer sig markant från det omgivande samhälle vi lever sida vid sida med. I vårt språk, samiskan, vilar vår värdegrund och livsåskådning, vår djupa kunskap om levnadsförhållanden och vår starka koppling till vårt land och naturen i Sápmi. De samiska ortnamnen vittnar om samernas långvariga vistelse i dessa områden. Landet, naturen, är vår livsmiljö. Vårt språk speglar vår natursyn: *"Miljö i ett samiskt perspektiv handlar om förhållandet mellan naturen, människan och djuren. Alla frågor som rör sambandet dem emellan är miljöfrågor"*³. De samiska begreppen beskriver våra släkterelationer, våra sociala strukturer och genom fraser och talesätt kan man förstå andligheten och värdegrunden som hela vår kultur är uppbyggd på. I språket ligger den kunskap om vår omgivning och dess förutsättningar, i vilken hela vår livssyn och värdegrund ligger. Renskötseln, som är en av grundpelarna i den samiska kulturen, är en stark språkbärande domän som med sin specifika terminologi beskriver renen med dess behov och förutsättningar. På samma sätt är andra traditionella domäner såsom duodji, samisk matkultur, jakt och fiske starkt sammankopplade med språket.

Samiskan delar sin historia med andra koloniserade urfolksspråk i världen och har genom tiderna varit offer för ett språkmord, vilket i sin tur medfört att vårt språk räknas som ett hotat språk. När språkstrukturer bryts och urfolksspråk byts ut mot dominanta språk, så följer ofta också ett dominant kulturellt ramverk som börjar ta över⁴. Med andra ord innebär en förlust av de samiska språken också en fortsatt assimilering mot majoritetsbefolkningen. Om samiskan försvinner raderas också vår kultur ut.

³ Sametingets mineralpolicy

⁴ Maffi, Luisa, 1997: "Linguistic diversity". *Cultural and spiritual values of biodiversity*. United Nations Environment Programme. Nairobi. Kenya.

För oss samer är vårt språk samiska oavsett om vi blivit fräntagna samiskan eller inte. Forskning visar att för människan är språket en del av vår identitet, som människor, individer, grupp, folk och nation. Språket är djupt kopplat till oss människor, genom språket kan vi definiera vilka vi är. Varje individs relation till sitt språk är unik och alla relationer varierar, från att vara enkla till mycket komplicerade. Språket är kopplat till välmående och att förlora sitt språk är att förlora en del av sig själv och vem man är.

⁵ Detta kan medföra frustration, sorg och saknad. Samtidigt som vi gör gällande att vårt språk är samiska, är det också viktigt att erkänna den förlust som de samer som förlorat sitt språk genomlevt, genom det språkmord majoritetssamhället har orsakat samiskan. Sametinget ser språket i sin helhet, något som binder samman alla delar av vår kultur. När det samiska samhället stärks, så stärks också språket. Om delar av det samiska samhället hotar att försvinna, så hotas också språket. De samiska språkens fortlevnad är beroende av en stark samisk livsmiljö och på så vis också en stark samisk kultur. Starka välmående språk speglar i sin tur ett starkt samiskt samhälle och kultur. Därför kan vi inte frikoppla språket från kulturen eller det övriga samhället och behandla det som en helt separat fråga, utan vi påminner oss själva att allt arbete vi gör för stärkande av språket också stärker det samiska samhället i sin helhet. Genom det språkpolitiska handlingsprogrammet lyfter och belyser vi hur centralt språket är för stärkandet och utvecklandet av hela vårt samiska samhälle.

Språket är i viss mening bärare av ett folks historia. I språket finns inbäddat uttryck för social och ekonomisk organisation, för myter och trosföreställningar, rättsuppfattning och värderingar. Möjligheten att föra dessa förhållanden vidare förtvinar om språkliga uttryck försvinner. Språket är också ett uttryck för samernas förhållningssätt till miljön. Det är samtidigt ett nödvändigt redskap vid överföringen av kunskaper från generation till generation. Genom språket bibehålls kontinuiteten vid kulturella förändringar. Avbrott i språkstrukturen betyder avbrott i överföringen av kunskap om hur den samiska kulturen bevaras. Samiska är ett språk som i första hand talas och som i sitt ordförråd varit och alltjämt är starkt knutet

⁵ McIvor, Onowa, 2009: "Language and Culture as Protective Factors for At-Risk Communities". Department of Language and Literacy Education. University of British Columbia.

1.1 Syftet med språkpolitiskt handlingsprogram

Sametinget ska vara ledande i det samiska språkarbetet. Med medvetenhet om och ödmjukhet inför den historia som drivit oss till den brokiga språkliga situation vi befinner oss i nu, måste vi finna strategier för att kunna vända språkbytesprocessen. Det språkpolitiska handlingsprogrammet är Sametingets verktyg att fastställa långsiktiga mål för det samiska språket och att finna vägar för att nå målen.

Detta handlingsprogram har flera mottagare. Vi skriver för oss samer, vad vi som folk och individer har rätt till, men också vilket ansvar vi har för vårt språk. Vi skriver också för staten som har ansvaret för vårt språk på samhällsnivå. Slutligen är vi själva i Sametinget också mottagare för detta handlingsprogram. Vi beskriver vilket ansvar Sametinget har som ett samiskt folkvalt organ och som samisk myndighet.

Den samiska språksituationen och samernas språkliga rättigheter har utretts i både i Sametingets regi och i andra rapporter, både statliga och fristående. Syftet med Sametingets språkpolitiska handlingsprogram är att med avstamp i dessa rapporter, utredningar och skrifter forma en ny språkpolitik och beskriva de åtgärder som krävs för att uppnå språkmålen som Sametinget fastställt, snarare än att göra ytterligare en analys av det samiska språkets situation. För att få en helhetlig och fördjupad bild av samiska språkets situation och vitalitet kan man bland annat läsa de texter som det refereras till i denna handlingsplan, nedan följer några av dem:

- Samiskt språkcentrum utkommer årligen med lägesrapporter för de samiska språken. Lägesrapporten 2014 utgår ifrån UNESCO:s kriterier för ett språks vitalitet och beskriver utifrån dem hur de samiska språkens situation ser ut med exempel hämtade från verkligheten. Lägesrapporten pekar på de behov som finns för språken och föreslår åtgärder för att tillgodose behoven.
- Henrik Barruk, har för Sametinget skrivit en rapport om samiskans situation i Sverige; *Samiskan i Sverige* 2008.
- I SOU 2006:19, *Att återta mitt språk- åtgärder för att stärka det samiska språket* (2006), utreds samiska språkens förutsättningar i Sverige grundligt och utifrån dessa föreslås åtgärder för att stärka samiskan.
- Sametingets två senaste handlingsprogram för samiskan: *Start för en offensiv samisk språkpolitik* (2004) och Språkkommitténs betänkande *Samiskt Språkarbete* (2010).

1. 2 Vem bär ansvaret för språket?

Språket är allas ansvar. Från individen som bär rätten till språket, men också förmågan och skyldigheten att vårda språket efter sin egen förmåga. Den enskilda sammen har med andra ord ett ansvar för det samiska språket. Det kan däremot inte nog många gånger understrykas att vi samer delar historien med andra koloniserade urfolk, att vårt språk genomgått ett språkmord, med andra ord har det blivit mördat genom statens politik, och att makten förflyttats till svenskan eftersom vi är lärda att se på samiskan som ett språk som är mindre värt, mindre viktigt och inte gångbart i samhället. Individens förutsättningar för att ta ansvar för sitt språk beror dels på samhället runtomkring, vilka arenor och förutsättningar som finns för språkanvändande och språkutveckling, dels på sådant som vilken status språket har i samhället, vilka attityder som finns och vilket rättsligt skydd språket har⁶. Att skjuta hela ansvaret att rädda samiskan på den enskilda sammen, efter att staten har fört en aktiv assimilering- och koloniseringspolitik är att slå sista spiken i kistan för samiskans framtid. Samtidigt är det den enskilda sammens ansvar att tala språket. Utan talare finns inget språk oavsett om alla kringliggande omständigheter och förutsättningar på samhällsnivå finns på plats. Sametinget uppmanar alla samer att använda samiska i så stor utsträckning som bara är möjligt.

Det är det muntliga språket som bäddar förutsättningarna för språkets utveckling. Om vi inte börjar prata samiska och använder språket dagligen, på arbetsplatsen, med barn, vi vuxna till varandra, om vi skapar en situation så att vi inte bryr oss, eller inte bär ansvaret att prata samiska - då är det ett stort hinder generellt för språkutvecklingen.

Sara Marja Magga, Enhetsleder för

Att säkra de rättigheter den samiska individen har till sitt språk och sin kultur är lagstiftarens ansvar, med andra ord regeringens och riksdagens. Sverige har förpliktelser gentemot oss samer som urfolk. Som bevis på sin medvetenhet om mänskliga rättigheter och sitt ansvar gentemot sitt urfolk har Sverige undertecknat en rad olika internationella konventioner och deklarationer. De konventioner som kan omnämnas är FN:s konvention om barnens rättigheter, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, FN:s urfolksdeklaration och Europeisk stadga om landsdel-, eller minoritetsspråk och Europarådets ramkonvention till skydd för nationella minoriteter.⁷ Detta betyder att det också är statens ansvar att vi samer ska kunna bevara, återta och utveckla samiskan. Som exempel kan nämnas bland annat samiska barns rätt till undervisning på och i sitt språk. Samiska barn har rätt att lära sig både sitt modersmål och svenska additivt, i tillägg till

⁶ Hyltenstam, Kenneth; Stroud, Cristopher; Svonni, Mikael, 1999: "Språkbyte, spårbevarande, revitalisering Samiskans ställning i svenska Sápmi." i boken *Sveriges sju inhemska språk- ett minoritetsspråkperspektiv*. Lund. Studentlitteratur.

⁷ Se Bilaga 1 för konventions-, och deklarationsartiklarna i sin helhet

varandra, genom skolsystemet, som det är statens ansvar att tillrättalägga. För att säkerställa samers rätt till icke-diskriminering kan positiv särbehandling vara nödvändig för att på så sätt vända en negativ språkutveckling. Till exempel, vid behov av tolkning och översättning vid de sammanhang där samer väljer att använda sig av samiska, ska inte den som väljer att använda sig av samiska belastas för kostnaden, utan det är den som inte behärskar samiska, som är i behov av tolkning.

Eftersom de samiska språken återfinns i Sverige, Norge, Finland och Ryssland och med andra ord inte har ett enskilt hemland innebär det att de nordiska länderna måste ta ett särskilt ansvar för en jämlik status och utvecklingsmöjligheter för de samiska språken.

”Vi inser att en stor del av ansvaret för framtiden ligger hos oss själva.”

Sametingets gemensamma värdegrund för samiska språket (2003)

Sametinget leder det samiska språkarbetet och vi har ett stort ansvar i att både sätta mål för det samiska språkarbetet liksom att införliva språkmålen i vår egen verksamhet. Vi visar genom vårt agerande på vilket sätt vi värdesätter språket. Sametinget ska sträva efter att samiska blir vårt första språk genom att använda det, aktivt synliggöra det, arbeta mot myndigheter och beslutsfattare för att stärka de samiska språkens status och samers språkliga rättigheter, agera språkstöd för den samiska allmänheten och samordna det samnordiska samiska språkarbetet.

Språkligt folk mord

Även om det inte längre finns en uttalad assimileringspolitik gentemot vårt språk, så kan passiv assimilering, att samhället är likgiltigt gentemot samiskans användande, eller att ingen aktivt arbetar för samiskans plats i samhället, vara lika skadlig som dåtidens aktiva assimileringspolitik. För att förklara hur skadlig passivitet kan vara så gör vi en bildlig jämförelse. En farfar skjuter en person i magen. Skottet i sig är inte dödligt och personen kan överleva om han får hjälp i tid. Barnbarnet som närvarar vid händelsen kan inte lastas för brottet farfadern begår. Men om barnbarnet bara ser på medan personen går en långsam död till mötes, utan att försöka hjälpa den skadade, är barnbarnet lika skyldig till döden som farfadern som sköt.

Samiskan är skjutet i magen av en politik som tidigare makthavare höll i. Det är nu upp till staten genom Sveriges regering att välja, ska Sverige bli en åskådare till den skadades långsamma död?

Som tur är, är den skjutne personen inte helt handlingsförlamad. Han kan för egen maskin stoppa blödningsen och ta sig till en telefon för att kontakta någon annan för hjälp, för att sedan leva vidare. Likaväl är inte det samiska samhället handlingsförlamat av statens passivitet. Vi kan för egen maskin göra mycket för samiskans och hela vår kulturs överlevnad och vi är skyldiga kommande generationer samer att göra allt vi kan för att säkra vår existens

2. Sametingets språkmål

Sametingets vision med det samiska språket som även nämns i början av detta dokument är:
Alla samer kan tala, läsa och skriva samiska. De samiska språken är levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället.

För att kunna uppnå denna vision ska Sametingets plenum fastställa mål, som gemensamt ska bidra till uppfyllandet av visionen. Målen är dit vi vill nå men vi är medvetna om att det inte händer i en handvändning: för att nå dessa mål behöver vi strategier så att vi närmar oss dem successivt och medvetet. För att kunna följa upp målen behöver vi också mätmetoder eller indikatorer som kan visa på detta. I dagsläget finns inga färdiga mätmetoder, utan Sametinget måste arbeta fram sådana för att kunna säkerställa uppföljningen av språkmålen. Visionen och de satta språkmålen mål ska alltid finnas i medvetandet i allt arbete på Sametinget.

MÅL 1: Det samiska folket har språkligt självbestämmande

Vi samer som ett folk med rätt till självbestämmande i egna frågor, är de som ska leda det samiska språkarbetet. Det är också vi, det samiska folket med våra institutioner och organisationer som har kompetensen att göra detta, vilket innebär att Sametinget ska ha självbestämmande i det samiska språkarbetet. I nuläget regleras Sametingets arbete i hög grad genom de ekonomiska ramarna. Sametinget äskar medel för många av de språkinsatser som måste göras, men det är upp till regeringen och departementen att utifrån sin bedömning avgöra huruvida dessa insatser anses nödvändiga och bevilja medel för dem. Detta innebär att i realiteten har Sametinget och det samiska folket inte självbestämmande i det samiska språkarbetet. Sametingets inställning är att vi ska tilldelas tillräckliga medel för att själva kunna göra prioriteringar i språkarbetet. Det är för Sametinget avgörande att det finns tillräckliga resurser för att kunna uppfylla de fastställda språkmålen. Sverige har fört en aktiv assimileringspolitik gentemot samiskan och det enda sättet att göra upp för gångna tiders politik är att betala priset. Det är kostsamt, men på grund av en tidigare förd språkpolitik är staten återbetalningsskyldig gentemot det samiska folket. Frågan staten bör ställa sig är: Har Sverige som avsikt att rädda de samiska språken från språkmord och är man beredd att göra det som krävs för detta?

MÅL 2: Alla samer har grundläggande språkliga rättigheter

Alla samer har grundläggande rättigheter såsom rätt till vård, omsorg och utbildning i och på samiska oavsett var de bor i Sverige. Dessa rättigheter är knutna till oss som individer. Sverige har erkänt dessa rättigheter genom de internationella konventioner och deklarationer som undertecknats, men i dagsläget hindrar bland annat lagstiftning, strukturer och attityder tillgången till dessa rättigheter. Istället upplever många samer att det

är en ständig kamp som måste föras för att få tillgång till språkliga rättigheter som internationell folk- och urfolksrätt slår fast och som utgör mänskliga rättigheter. Många känner inte heller till vad de har rätt till, vilket hindrar att man hävdar sina rättigheter. Därför ska myndigheter, kommuner och andra verksamheter åläggas att aktivt erbjuda information och service på de samiska språken så att alla samer blir medvetna om sina språkliga rättigheter.

MÅL 3: Samiskan är huvudspråk i Sápmi/Sábme/Saepmie

Samiskan är samernas språk som har använts i samernas traditionella område innan Sverige existerade som nationalstat. Med andra ord har samiskan minst lika lång historia i nationalstaten Sverige, som svenskan har. Därför ska samiskan ha status som huvudspråk i Sápmi/Sábme/Saepmie vilket innebär att det ska kunna användas inom alla samhällsområden och att det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att samiskan används och utvecklas.

MÅL 4: Alla samer har möjlighet att återta och/eller utveckla sitt samiska språk utifrån individuella behov

Samer har olika språkbakgrund. Därför är det viktigt att alla samer, oavsett ålder eller var de bor, om de är första-, eller andraspråkstalare eller har fått genomgå en samisk utbildningsväg eller inte, ska ha möjligheten till utbildning i samiska utifrån sin egen individuella nivå. Eftersom samiskan på många håll inte överförs naturligt mellan generationer eller har många självklara domäner där den används, är utbildning i samiska en avgörande faktor för språkets framtid. Detta mål handlar om alla typer av utbildning; förskola, grundskola-, gymnasium, universitet och andra typer av kurser och fortbildning.

MÅL 5: Antalet barn och unga med samiska som förstaspråk ökar

För många samer har den naturliga överföringen av samiskan mellan generationerna brutits och samiskan används inte längre som dagligt språk mellan människor. De personer som har samiska som sitt (eller ett av sina) förstaspråk är få till antalet och lever utspridda, många tillhör den äldsta generationen. Ett vitalt och välmående språk förutsätter talare med förstaspråkskompetens, som på ett naturligt sätt skapar samiska språkdomäner och överför språket till kommande generationer. För att vända språkbytesprocessen måste man få fram fler förstaspråktalare, stärka dem genom att ta till vara den språkskatt som de bär på, som ger förutsättningar att föra över språket till andra. Det är också viktigt att språket används naturligt bland barn och ungdomar, där en förutsättning för användningen är förstaspråkskompetens.

MÅL 6: Samiskan ska vara synlig i samhället

Synlighet innebär att den talade samiskan har en självklar plats i samhället. En huvudprincip i ett språks vitalitet är att det används, därför ska samiskan vara synlig genom att den används. Synlighet innebär också att samiskan ska vara synlig och närvarande i

informationsflödet och skyltning. Media är en viktig domän i synliggörandet av språket och därför ska alla typer av medier finnas på de samiska språken. Arenor för samisk barn och ungdom där språket syns och används är också särskilt viktig eftersom ett livskraftigt språk talas av yngre generationer. När samiskan synliggörs i samhället stärks på sikt också positiva attityder gentemot samiskan och samer genom att medvetenhet om vårt folk och vårt språk sprids till allmänheten.

MÅL 7: Språkarbete i Sápmi/Sábme/Saepmie är gränslöst

De samiska språkgränserna går på tvären genom landsgränserna och de samiska språken som finns på svensk sida finns även på finsk och norsk sida av Sápmi/Sábme/Saepmie. Det är för Sametinget självklart att det samiska språkarbetet också ska vara gränslöst i den förståelsen att det sker på ett samnordiskt plan. Samarbetet kring språkvård ska följa de samiska språkgränserna snarare än landsgränserna. Produktion av litteratur, medieutbud, musik, film och andra kulturella utbud ska finnas tillgängliga för samer på oavsett vilken sida av gränsen de bor. Det ska vara möjligt för samer att få tillgång till samisk samhällsservice och utbildningsalternativ i alla de samiska länderna.

MÅL 8 Samiskan i offentlig verksamhet ska vara vårdad, enkel och begriplig.

Offentlig samiska, det vill säga samiska som används av myndigheter, kommuner och media är normskapande. Därför ska offentlig samiska skrivas enligt överenskomna ortografier och principer och användas på ett vårdat och språkmedvetet vis. Ett kontinuerligt samnordiskt samiskt språkvårdsarbete är helt nödvändigt för att säkerställa att såväl lokala kännetecken och variationer tas i beaktning i språknormeringen, som att majoritetsspråkens påverkan på språken begränsas. Ortnamn ska användas enligt god ortnamnsed. Offentlig samiska ska också vara enkel och begriplig så att allmänheten kan ta del av och förstå den information som delges dem.

MÅL 9: Sametinget agerar som förebild på hur samiskan används, värdesätts och stärks i samhället.

Sametinget leder det samiska språkarbetet och därför har vi ett stort ansvar i att införliva språkmålen i vår egen verksamhet. Vi ska visa genom vårt agerande hur vi vill att samiskan ska bli vårt första språk genom att använda det, aktivt synliggöra det, arbeta mot myndigheter och beslutsfattare för att stärka de samiska språkens status och samers språkliga rättigheter, agera språkstöd för den samiska allmänheten och samordna det samordiska samiska språkarbetet. Det språkpolitiska arbetet ska utformas genom Sametingets språknämnd, styrelse och plenum. Kansliet ska ha ansvaret att verkställa språkarbetet internt i Sametingets organisation och stötta den politiska delen språkligt.

3. Insatsområden

Sametingets språkpolitiska handlingsprogram är det styrdokument som anger inriktning för det samiska språkarbetet. Sametingets vision för det samiska språket är: *"Alla samer kan tala, läsa och skriva samiska. De samiska språken är levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället."* Språkmålen som presenterades i föregående kapitel, utgör målbilden som vi strävar efter i vårt arbete, och genom dem kan vi uppnå visionen.

Eftersom språket berör alla delar av vårt liv och samhälle, är språkarbetet väldigt brett. Språkmålen är högt satta och för att nå dit behöver vi strategier, delmål samt indikatorer på måluppfyllelse. Sametinget tydliggör genom sitt handlingsprogram de mest prioriterade områdena. Detta handlingsprogram utgår ifrån insatsområden som steg för att uppnå språkmålen. Varje insats presenteras, förutom i textform, också i en tabell i vilken det tydliggörs hur insatsen ska genomföras, av vem den ska genomföras samt hur den ska finansieras. I tabellen anges också vilka språkmål som insatsen syftar till att uppfylla direkt. Insatsområdena, liksom språkmålen överlappar varandra på olika plan, men genom att strukturera arbetet genom insatser är det lättare att fördela ansvar.

- **Sametingets plenum** fastställer handlingsprogrammet och de språkpolitiska målen.
- **Sametingets språknämnd** följer upp det språkpolitiska handlingsprogrammet och säkerställer att språkpolitiken bedrivs på överenskommet vis.
- **Sametingets kansli** tar fram såväl strategier som indikatorer i arbetet med implementeringen av handlingsprogrammet.

Språkarbetet är levande, det föds hela tiden nya talare vars rätt till sitt modersmål är omistlig. Förutsättningarna förändras ständigt och språkpolitiken måste alltid följa sin tid. Därför är det viktigt att understryka att Sametingets språkarbete inte ska begränsas eller stanna vid de nuvarande insatsområden, utan ska förnyas med tiden. Insatsområdena med åtgärdsförslag i detta handlingsprogram ska ses som den inriktning som Sametinget vill sätta tyngd på under kommande år för att bana väg för ett långsiktigt och lyckat språkarbete i framtiden.

3.1 Lagstiftning

För att säkerställa samers språkliga rättigheter, är det viktigt att svensk lagstiftning harmoniserar med de internationella överenskommelser Sverige skrivit under. Sametinget har uppmärksammat att det finns otydligheter och/eller svagheter i lagformuleringar som kan försvåra det samiska språkarbetet. En annan problematik som Sametinget ser är att det finns en omedvetenhet om samiska rättigheter, hos såväl enskilda som hos de myndigheter som har en skyldighet att säkerställa dessa rättigheter. Därför är ett fortsatt arbete med lagstiftning och implementering av lagstiftning högst nödvändig.

INSATS 1: Förstärkande och förtydligande av samiska språkrättigheter genom en samisk språklag

Sametinget har uppmärksammat att delar av den lagstiftning som reglerar samiska språk kan hindra en effektiv revitaliseringsprocess, vilket är förödande för språket. Som exempel på detta kan nämnas brister i minoritetsspråklagen. Dessa brister bidrar, enligt rapporten Nationella minoriteter 2014 från Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget⁸, till situationer då utfallet av minoritetspolitiken ofta blir beroende av enskilda lokalpolitikernas och statliga och kommunala tjänstemäns intresse, tolkning och förmåga att påverka för att förändra inom förvaltningarna. Ett exempel man pekar på i denna rapport är att innebörden av begreppet "hela eller delar av" i lagens 17 § om förskoleverksamhet på samiska, meänkieli respektive finska är otydlig. Den lämnar utrymme till tolkning av vad kommunen enligt lag är skyldig att erbjuda, med andra ord hur mycket "hela eller delar av" egentligen är (Nationella minoriteter 2014:59).

Ett annat exempel på lagstiftning som bör förstärkas är nuvarande skolförordning. I den kan stycket om tvåspråkig undervisning, tolkas som att det inte är tillåtet att anordna vissa typer av starka utbildningsmodeller för samisktalande barn i Sverige idag, så kallade starka modeller. Starka modeller innefattar bland annat fullständigt språkbad, det vill säga att all undervisning sker på målspråket. Det är anmärkningsvärt om det kan finnas laghinder i att genomföra vissa typer flerspråkliga utbildningsmodeller utanför Sameskolstyrelsens regi. Å andra sidan, verkar det enligt Skolverket inte finnas några bestämmelser som begränsar hur mycket samiska som får användas i undervisningen på sameskolan och inte heller i den integrerade undervisningen.⁹ Problematiken med även denna bestämmelse är att den

⁸ Nationella minoriteter- Minoritetspolitikens utveckling år 2014. Rapport. Sametinget, Länsstyrelsen i Stockholms län, 2015.

⁹ Enligt Skolverket, 2015-01-23

lämnar tolkningsutrymme, vilket medför att risken finns att detta tolkas på olika sätt bland olika skolhuvudmän.

Sametinget arbetar för en lagstiftning och strukturer som bidrar till, och främjar språkrevitalisering och urfolksrätt. Därför anser Sametinget att en samisk språklag är nödvändig, för att säkerställa såväl dessa rättigheter som de samiska språkens existens. Genom en sådan lag ska Sametingets språkmål gällande samernas grundläggande rättigheter och samiskans ställning som huvudspråk säkerställas.

VAD	Förstärkande och förtydligande av samiska språk rättigheter genom en samisk språklag
HUR	Sametinget påpekar vilka lagar och förordningar som utgör hinder i språkrevitaliseringen och föreslår förändringar i lagstiftning
VEM	Regering och riksdag
FINANSIERING	Ytterligare budgetanslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	Alla

INSATS 2: Medvetandegörande om språkliga rättigheter

Grundförutsättningen för att internationell urfolksrätt ska kunna efterföljas är medvetenhet om vilka språkliga rättigheter samer har. Såväl enskilda individer, och de samhällsinstanser som ska tillrättalägga för att språkliga rättigheter, måste vara medvetna om sina rättigheter respektive skyldigheter. Detta påpekas bland annat i samband rapporten *Nationella Minoriteter- Minoritetspolitikens utveckling år 2014*, där det framkommer att informationsbehovet om lagen om nationella minoriteter är på ett övergripande plan nödvändigt för lagens implementering: "Efterfrågan på informationsmaterial är stor och det finns behov av ytterligare information som belyser nationella minoriteters rättigheter inom olika verksamhetsområden".

Eftersom samer är ett urfolk så har vi ytterligare skydd genom internationell lagstiftning vilket är viktigt att medvetandegöra hos så väl enskilda som hos myndigheter och kommuner. Medvetenhet och förståelse för har i sin tur också en inverkan på de attityder vi har gentemot språket. Om både samer och det kringliggande samhället är medvetna om grundläggande språkliga rättigheter och vad detta innebär i samiska sammanhang, så föder man också en positiv och tillåtande attityd gentemot de samiska språken. Sametinget strävar efter att alla samer är medvetna om sina språkliga rättigheter. Sametinget och Samiskt språkcentrum har ett ansvar i att utbilda det samiska folket i de rättigheter till språk man har som same. Det är också nödvändigt att övriga myndigheter och kommuner arbetar med medvetandegörandet av samiskspråkliga rättigheter. Myndigheter och kommuner har ett ansvar i att ta reda på vilka skyldigheter de har och arbeta aktivt för att kunna erbjuda samiskspråklig service och information. Sametinget kan användas som resurs i detta arbete.

VAD	Medvetandegörande om språkliga rättigheter
HUR	Sametinget ska medvetandegöra det samiska folket om sina språkliga rättigheter. Staten måste genom sina förvaltningsmyndigheter försäkra att såväl enskilda som förvaltningsmyndigheterna själva är medvetna om sina språkliga rättigheter respektive skyldigheter gentemot samer som Sveriges urfolk.
VEM	Sametinget Kommuner Andra myndigheter
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	3, 4, 5, 6, 7, 9

3.2 Fungerande utbildning för barn och unga

Sametinget har antagit ett utbildningspolitiskt handlingsprogram. Språkfrågan är tätt sammankopplad med utbildningsfrågan. Det utbildningspolitiska handlingsprogrammet (2012) och förarbetet till den "Samisk utbildningspolitik- en introduktion" (2011) omfattar det mesta som handlar om utbildning för samer. Tiden har gått och ur ett språkperspektiv har vissa frågor tillkommit sedan det utbildningspolitiska handlingsprogrammet antogs. Det språkpolitiska handlingsprogrammet kompletterar Sametingets utbildningspolitik och här föreslås ytterligare åtgärder som ur ett språkperspektiv är särskilt viktiga i utbildningen.

Ansvar för en fungerande utbildning i och på de samiska språken vilar på en samhällsnivå, att regeringen genom lagar skapar förutsättningar att genomföra starka utbildningsmodeller, att regeringen satsar de ekonomiska medel som behövs för att kunna genomföra de förändringar i skolan som behövs för att kunna erbjuda samiska barn en likvärdig utbildning som svenska barn genom hela skolsystemet förskola-grundskola-gymnasium, att regeringen satsar de ekonomiska medel som behövs för att de samer som förlorat sitt språk ska ha möjlighet att ta tillbaka det.

INSATS 3: Samisk språkundervisning med utgångspunkt i starka utbildningsmodeller

Sametinget har som språkmål att antalet samiska barn talar samiska som sitt förstaspråk eller har förstaspråkskompetens i samiska. Här är utbildningen en avgörande faktor eftersom många barn inte har samiska i hemmet. Även för de samiska barn som har samiskan som sitt första språk i hemmet riskerar samiskan bli understimulerad, eller rent av gå förlorad om de möter en totalt svenskspråkig miljö utanför hemmet och framförallt i skolan. Utbildning en av de viktigaste direkta orsakerna till att språken försvinner ¹⁰.

I Lägesrapporten 2014 står: "De samiska språken är helt beroende av utbildningssystemet eftersom det annars på de flesta håll saknas mötesplatser och naturliga språkmiljöer utanför hemmen". Mängder av forskning har visat vilka metoder som faktiskt fungerar för att barn som talar urfolks-, eller minoritetsspråk ska kunna lära sig både sitt modersmål och majoritetsspråken additivt, i tillägg till varandra och inte subtraktivt, på bekostnad av varandra.¹¹

¹⁰ Skutnabb-Kangas, Tove & Dunbar, Robert, 2010: *Utdanning av urfolksbarn som språklig folkemord og en forbrytelse mot menneskeheten? Et globalt perspektiv*. GÁLDU ČÁLA- Tidskrift for urfolksrettigheter 1/2010. Gáldu- Kompetenssenteret for Urfolk

¹¹ Se t.ex. Skutnabb-Kangas och Dunbar, 2010; Baker, Colin 2006: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.

Med starka utbildningsmodeller menas ett antal olika utbildningsmodeller med målsättningen att eleverna ska bli högklassigt tvåspråkiga och att barn får lära sig två eller flera språk i tillägg till varandra, snarare än på bekostnad av varandra. Forskning visar att dessa modeller, som innefattar bland annat olika språkbadsmodeller och språkbevarande-modeller, har varit lyckade. I praktiken innebär detta att målspråket är undervisningsspråk snarare än ämnesstudie. Istället för att samiska är ett ämne, bedrivs all undervisning på samiska. Jon Todal menar i sin forskning om sydsamiska i *Svahken sijte* (2007) att idealmodellerna för samisk utbildning är så kallat *språkbud* för andraspråkstalare, där det mesta eller all undervisning bedrivs på samiska med svenska/norska som ämne och så kallat *språkbevarande* för förstaspråkstalande barn där all undervisning är på samiska med svenska/norska som ämne. Svaga utbildningsmodeller innebär å andra sidan att eleverna efter avslutad skolgång är antingen totalt enspråkiga i majoritetsspråket, är relativt enspråkiga eller har begränsande kunskaper i sitt modersmål. Modersmålsundervisningen i Sverige, så som den är organiserad i dagsläget, med max 90 minuter ämnesutbildning i samiska per vecka, där all annan undervisning sker på svenska kan räknas som en svag utbildningsmodell eftersom eleverna inte ges tillräckligt med stimulans i alla ämnen för att bli högklassigt tvåspråkiga. Även Europarådet kritiserar Sverige för att luta sig för mycket på modersmålsundervisning, och menar att, bara 20-90 minuter i veckan är inte nog för att tillgodose barns behov av undervisning i sitt modersmål¹².

Sametinget anser att vi i dagsläget har nog med forskningsbaserad kunskap om fungerande starka undervisningsmodeller. Nu är nästa steg att börja arbeta utifrån den forskning som finns. Ett första steg på vägen är att införa samisk språkundervisning med utgångspunkt i dessa starka utbildningsmodeller på samiska förskolor, sameskolor och samiska integreringar. Sametingets målbild är att alla sameskolor och samiska förskolor ska undervisa i starka undervisningsmodeller. Sameskolsstyrelsen är den myndighet som har ansvaret för samisk undervisning och därför är det också Sameskolsstyrelsen som ska ha ansvaret i att genomföra åtgärden, tillsammans med de kommuner de har avtal med.

VAD	Samisk språkundervisning med utgångspunkt i starka utbildningsmodeller
HUR	Sameskolsstyrelsen inför starka utbildningsmodeller i sin undervisning
VEM	Sameskolsstyrelsen
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	2, 7

¹² European Charter for Regional or Minority Languages- Fifth report of the Committee of Experts in respect of Sweden. Committee of Ministers, Council of Europe, 2014.

INSATS 4: Fjärrundervisning som kvalitativ samiskspråkig undervisning som alternativ

Eftersom inte sameskolorna och de samiska integreringarna är tillgängliga för alla samiska elever är det en nödvändighet att det finns goda, fungerande alternativ till samisk undervisning för de som inte har sameskolor/integreringar sin närhet, eller på skolor där det saknas lärare i modersmålsundervisningen. De samiska eleverna bor ofta utspridda, med långa geografiska avstånd och bristen på lärare gör det svårt att arrangera samisk undervisning. För att kunna uppfylla Sametingets språkmål om utbildning och tillgodose alla samiska barns rätt till utbildning i sitt språk, behövs alternativa lösningar till sameskolor och samisk integrerad undervisning. Fjärrundervisning är en metod att säkerställa att alla samiska barn i nuläget får den språkundervisning som de är berättigade till. I Sametingets utbildningspolitiska handlingsplan^[1] framhålls gällande distansundervisning¹³: *“För att också öka tillgängligheten till samiska utbildningsalternativ är en ordentlig satsning på distansundervisning nödvändig. Det innebär satsning på läromedel och teknik speciellt framtaget för distansundervisning samt vidareutbildning av pedagoger.”* I Sametingets lägesrapport om de samiska språkens situation 2013 sägs att fjärrundervisning också kan vara ett sätt att lösa lärarbristen, vilket också uppmärksammas i en statlig utredning (SOU 2012:76). 1 juli 2015 har nya regler angående fjärrundervisning trätt i kraft, vilka gäller bl.a. modersmålsundervisning. De nya reglerna reglerar fjärrundervisningen och säger att fjärrundervisning får genomföras om det inte finns någon legitimerad eller behörig lärare på en skola och att regeringen får fatta beslut om i vilka ämnen som fjärrundervisning får användas.

Eftersom alla samiska barn inte omfattas av sameskolan på grund av geografiska avstånd, eller det på många skolor saknas samisklärare till modersmålsundervisningen, är det ytterst viktigt att utveckla modeller för fjärrundervisning som är anpassade för samiska barn. Fjärrundervisningen kan aldrig ersätta de starka utbildningsmodellerna som ska arrangeras på sameskolorna, men vissa gånger kan vara det enda sättet för samiska elever att få tillgång till undervisning i samiska. Förutom att få lära sig sitt språk är det viktigt för samiska barn att få en känsla av sammanhang genom sin språkundervisning. Genom att kombinera fjärrundervisning med situationer där eleverna får träffa andra samiska elever och lärare, genom bland annat språkbad kan man skapa ytterligare motivation och sammanhang för elever att läsa samiska. Sammanhanget är viktigt för att eleverna ska se en mening med att läsa samiska. Sameskolstyrelsen är den myndighet som har kompetensen och ansvaret att

^[1] Sametinget (2012). SAMISK UTBILDNINGSPOLITIK [Handlingsprogram]. Antagen av Sametingets plenum 2012-10-23-26, § 47. Sametinget Giron/Kiruna. <http://sametinget.se/51857>

¹³ I Regeringens proposition 2014/15:44 *Möjligheter till fjärrundervisning* infördes en definition på fjärrundervisning: “Med fjärrundervisning avses en interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där lärare och elever är åtskilda i rum men inte i tid.”

erbjuda samiska elever fjärrundervisning i samiska tillsammans med de kommuner där det finns samiska elever. Sametinget ser väldigt positivt på att arbetet med att Sameskolstyrelsen nu har påbörjat arbetet med erbjuda fjärrundervisning i Samiska.

VAD	Fjärrundervisning som kvalitativ samiskundervisning som alternativ till Sameskolan
HUR	Skolans huvudmän erbjuder fjärrundervisning till samiska barn som arrangeras via Sameskolstyrelsen i samarbete med Samiskt språkcentrum
VEM	Sameskolstyrelsen Kommunerna (skolans huvudmän)
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	2, 7

INSATS 5: Säkerställa tillgång på samisklärare

En betydande orsak till att många samiska barn inte får den undervisning de är berättigade till är den stora bristen på samisklärare. Samisklärarbristen är akut och nuvarande system fungerar varken nog bra för att göra samiska barn tvåspråkiga, ännu mindre skapa framtida lärare som kan undervisa i eller på samiska. Det finns både ett behov att snabbt få lärare i samiska på plats genom bland annat fortbildning av redan utbildade lärare, men också hitta en långsiktig lösning på lärarbristen. Sametinget ser olika lösningar, varav en lärarutbildning för samiska lärare är en. I denna fråga måste dock både de utbildningsinstitutioner som har ansvar för samisk utbildning och utbildningsdepartementet vara delaktiga för att arbeta fram hur formerna för hur en samisk lärarutbildning ska se ut. För att lösa den akuta lärarbristen är bland annat stipendieordningar och andra liknande stimulerande åtgärder nödvändiga, så att till exempel samiska lärarstudenter har möjlighet att komplettera med samiska i sin lärarutbildning. Sametinget ska inleda ett samarbete med utbildningsdepartementet för att se hur man kan komma vidare i frågan.

VAD	Säkerställa tillgång på samisklärare
HUR	Sametinget, utbildningsdepartementet och de institutioner som har ansvar för samisk utbildning inleder ett samarbete kring att utforma ett samiskt lärarprogram.
VEM	Sametinget. Utbildningsdepartementet.
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	2, 4, 5

INSATS 6: Ansvar för utveckling av samiska läromedel för alla nivåer av utbildning

En förutsättning för en fungerande samisk utbildning är att det finns tillgång på läromedel, skrivna på samiska och anpassade för samers olika behov. I dagsläget råder en brist på läromedel i samiska men också i andra ämnen på samiska. Sametinget har föreslagit en skola för samer som baserar sig på starka utbildningsmodeller, vilket innebär undervisning på samiska i alla ämnen. Detta betyder att behovet av ämnesböcker på de samiska språken kommer att växa. Sameskolstyrelsen är den myndighet som har uppdraget att utveckla samiska läromedel. Sameskolstyrelsens ansvar sträcker sig dock bara över grundskolan, medan behovet av läromedel finns för all typ av undervisning, även på gymnasial nivå och för vuxenutbildning. Därför bör Sametinget, utöver Sameskolstyrelsens ansvar, få det övergripande ansvaret för utvecklandet av samiska läromedel. Detta för att kunna arbeta för sammanhållna genomtänkta material i ämnet samiska och andra ämnen från grundskola till gymnasiet, likväl som vuxenutbildning.

VAD	Ansvar för utveckling av samiska läromedel för alla nivåer av utbildning
HUR	Sametinget ska i tillägg till Sameskolstyrelsen ha ansvar för utvecklande av läromedel
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	2, 4, 5

INSATS 7: Ungdomskampanj "uppmuntran till att välja en samisk utbildningsväg"

Balto och Kuhmunen skriver att i ett aktionsforskningsprojekt om samisk pedagogik framkom att samiska lärare var utbildade i en majoritetsanpassad lärarutbildning utan att ha blivit skolade i sin egen kultur. Författarna menar att vi med självbestämmandet i fokus för att motverka kolonisering och främja dekolonisering, behöver omskola oss själva inom vår egen kultur för att kunna vara proaktiva för vår egen kulturs bästa.¹⁴

Samisk ungdom behöver information om vilka utbildningsalternativ med en samisk inriktning som finns, vilka möjligheter till arbete som finns efter avslutad utbildning och vilka behov det samiska samhället har. På så sätt kan vi uppmuntra en ny generation att välja samiska utbildningsvägar och känna mening med sina val. I det samiska samhället är behovet av kompetens stort; lärare, språkarbetare, pedagoger och vård- och omsorgspersonal, utbildade i såväl egen kulturförståelse som samiska språk är helt nödvändiga för att kunna driva det samiska samhället framåt. Genom att uppmuntra samisk ungdom att utbilda sig inom samiska områden kan man på längre sikt bidra med att fylla detta resursbehov.

Sametingets språkcentrum initierar en ungdomskampanj, i samarbete med Sametingets ungdomsråd och Sáminuorra, för att uppmuntra samisk ungdom att välja en samisk utbildningsväg. Genom denna kampanj får ungdomar information om vilka utbildningar med samisk och samiskspråkig inriktning som finns.

VAD	Ungdomskampanj "Uppmuntran till att välja en samisk utbildningsväg"
HUR	Sametingets språkcentrum genomför tillsammans med Sametingets ungdomsråd och Sáminuorra kampanjen.
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Sametingets Språkcentrum
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5, 7

¹⁴ Balto & Kuhmunen, 2014: Máhtttáhit iežamet ja earáid- Sámi iešmearrideapmái, našuvdnahuksemii ja jodiheapmái. Čálliid lágádus. Kárašjohka.

3.3 Fungerande utbildning för vuxna

Sametinget har ett långsiktigt mål som säger att alla samer har rätt att utveckla sitt språk utifrån individuella förutsättningar. Detta betyder att de samer som inte kunnat tillgodogöra sig en samisk språkutbildning i grundskolan, som har haft en undermålig utbildning i grundskolan eller som har ett behov att vidareutbilda sig inom sitt modersmål ska, i vuxen ålder ha möjligheten att göra detta. Eftersom statens politik är den bakomliggande orsaken till att samer har förlorat sitt språk, ska inte individen själv belastas genom kostnader i samband med att man vill utbilda sig i samiska. Därför föreslår Sametinget insatser som gynnar och uppmuntrar samer att i vuxen ålder ta tillbaka och/eller stärka sitt språk samt uppmuntrar unga att fortsätta studera samiska språk efter gymnasiet.

INSATS 8: Stipendieordningar för studier i samiska

Idag har man som student i Sverige ingen rätt till extra år av studiemedel om man vill läsa samiska, utan måste ta ett lån och bidrag från det allmänna studiestödet. Detta kan innebära att många studenter inte prioriterar att läsa samiska språk, utan satsar sina studiemedel på att läsa andra kurser och yrkesutbildningar. Som en följd av detta blir den samiskspråkiga kompetensen bristfällig i det samiska samhället inom många yrkeskategorier. Som exempel kan lärarutbildningen nämnas. Om samiska lärarstudenter inte har möjligheten att finansiera ett år av ytterligare språkstudier betyder det att de samiska lärarna inte har någon högre utbildning i samiska språk, vilket i sin tur leder till att de inte har kompetens att undervisa i samiska. Det är också nödvändigt att studenter läser rena språkstudier, för att täcka det behov av samiska språkarbetare som finns i Sápmi. I dagsläget är det möjligt för svenska studenter som studerar samiska i Norge att söka stipendium från Sametinget i Norge. Detta innebär i förlängningen att Norge tar ansvar för samiskans utveckling, även på svensk sida. Det är inte acceptabelt att Norge ska axla en så stor del av ansvaret för samiskans framtid i alla de samiska länderna, därför bör Sametinget i Sverige ha stipendieordningar för samiska studier på olika nivåer. Det ska vara möjligt att för studier på eftergymnasial nivå söka stipendier. Det ska också vara möjligt för gymnasieelever att ansöka om stipendium för samiska på gymnasienivå som en morot för samiska elever att välja att läsa samiska i sin gymnasieutbildning, vilket i ett senare skede möjliggör samiska språkstudier på högskolenivå. Korttidsstudiebidraget som idag utdelas via Sametinget för bland annat alfabetiseringsstudier ska finnas kvar. Dessutom ska det även vara möjligt att söka stipendium för språkinläring via organiserade mentor-lärling-program.

Stipendieordningarna stimulerar till språkstudier, vilket i sin tur bidrar till att fylla det behov av språkresurser som finns i samhället på alla samhällsområden. Att fler väljer att läsa

samiska på högre nivå innebär även en skjuts framåt för hela det samiska språket. Därför kan man på sikt också se att stipendieordningar bidrar till alla Sametingets språkmål.

VAD	Stipendieordningar för samiska studier
HUR	Sametinget inrättar permanenta stipendieordningar för samiska språkstudier
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Sametinget och ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	3, 4, 5, 7, 9

REMISS

INSATS 9: Ett års finansierande av samiska studier för personer i arbetslivet

Många av de samer som redan förlorat sitt modersmål och inte fått tillbaka det genom utbildningssystemet finns idag i arbetslivet. Det är svårt för dem att ha råd och tid att ta tillbaka sitt språk utifrån sina individuella behov. Anledningen till att dessa samiska vuxna har förlorat sitt språk är helt på grund av statens tidigare språkpolitik och därför har regeringen en stor obetald skuld gentemot dessa samer.

För att säkerställa att också de vuxna som enbart fått bristfällig, om ens någon, undervisning i samiska bör de, exempelvis med den ersättning som motsvarar den arbetslöshetsersättning man skulle vara berättigad till vid arbetslöshet, få studera samiska under ett år. Detta innebär bland annat att många som redan befinner sig i arbetslivet kan ansöka om tjänstledigt för ett års samiska studier, utan att behöva finansiera återtagandet av sitt berövade modersmål privat. Hela åtgärden ska finansieras genom ytterligare anslag och ska administreras av Sametinget. Genom denna åtgärd kommer fler vuxna som vill ta tillbaka eller utveckla sitt språk ha möjlighet att göra detta. På detta sätt uppfyller åtgärden framförallt Sametingets mål om att alla samer ska ha möjlighet att återta/utveckla sitt samiska språk utifrån individuella behov samtidigt som man kan anta att många vuxna är antingen föräldrar eller mor-/farföräldrar och på så vis kan bidra till att fler barn och unga med samiska som förstaspråk ökar.

VAD	Ett års finansierade samiska studier för personer i arbetslivet
HUR	Sametinget inrättar ett program där det går att ansöka om till viss del finansierade samiskstudier för personer i arbetslivet
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5

INSATS 10: Ett särskilt ansvar för kurser för korttidsstudier

En förutsättning för att kunna söka bidrag för korttidsstudier är att relevanta kurser anordnas, för samer som inte haft möjligheten att lära sig att tala, läsa och skriva genom utbildningssystemet. Fram till nuläget har inget organiserat kurstillbud arrangerats, utan det har varit upp till olika lärosäten och utbildningsinstitutioner att anordna kurser. Detta innebär till exempel att det på många orter inte alls har arrangerats några alfabetiseringskurser. Om inga kurser arrangeras kan inte heller någon ta del av medlen för korttidsbidraget, vilket resulterar i att de inte används. Sametinget ser ett behov för att någon har ett övergripande ansvar för arrangerandet av kurser, för att kunna säkerställa att de återkommer regelbundet. Sametinget anser att Samernas Utbildningscentrum är en naturlig aktör och bäst lämpat för ett sådant ansvar. Detta betyder inte att Samernas Utbildningscentrum nödvändigtvis ska vara det enda lärosäte som anordnar kurser, men att det är nödvändigt att någon har övergripande ansvaret för återkommande korttidskurser, för att säkerställa att de anordnas. Detta innebär inte heller kurserna ska vara bundna till Jokkmokk, utan de kan arrangeras på andra områden. Ansvaret för tilldelandet av korttidsbidraget för dessa kurser ligger kvar hos Sametinget. Syftet med korttidskurserna är att fler samer kan tala, läsa och skriva sitt modersmål och bidrar på så vis till att uppfylla Sametingets mål om att alla ska ha möjlighet att utveckla sitt språk utifrån sina individuella förutsättningar.

VAD	Ett särskilt ansvar för kurser för korttidsstudier
HUR	Samernas utbildningscentrum ska ha ett särskilt ansvaret för arrangerandet av regelbundna korttidskurser
VEM	Samernas utbildningscentrum
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5

INSATS 11: Mentor- lärling- program

Samiskt språkcentrum har utifrån från erfarenheter av språkrevitaliseringsarbete från andra urfolk utvecklat ett så kallat mentor-lärling-program som går ut på att förstaspråkstalare blir mentorer för andraspråkstalande samer. Metoden har testats och genomförts med en sydsamisk grupp, i samarbete med Umeå universitet under projektnamnet Bihkedäija, samt i samarbete med Álgguogáhtie med en umesamisk grupp under projektnamnet Báhkadijja. Mentor-lärling metoden går ut på att en förstaspråkstalande mentor genom enbart muntlig överföring ger språket till en lärling. Detta betyder att det enda kravet för att vara en språkmentor är att man har samiskan som förstaspråk, vilket är ett effektivt sätt att ta vara på de muntliga resurser som finns. Under hösten 2015 påbörjas ett lulesamiskt mentor-lärling-program, ett samarbete mellan Samiskt språkcentrum och Samernas utbildningscentrum, vilket innebär att projektet nu också initieras på lulesamiskt område. Detta är väldigt positivt, då det är viktigt att lyckade pilotprojekt kommer till nytta för fler personer. Förutom att fortsätta utvidga mentor-lärling-metoden till alla de samiska språken, behöver programmet permanentas, så att fler samer har möjlighet att ansluta till det. Samernas utbildningscentrum bör ha ansvaret för att inrätta ett permanent mentor-lärling program. Ett vällyckat och genomfört program bidrar till fler samiskspråkiga samer vilket i längden också kan bidra till att fler barn i framtiden har samiska som förstaspråk. Permanenta mentor-lärling-program bidrar till att uppfylla Sametingets språkmål om att alla samer ska ha möjlighet att utveckla sitt språk utifrån individuella behov.

VAD	Mentor-lärling-program
HUR	Samernas utbildningscentrum ska ha ansvaret för återkommande mentor-lärling-program
VEM	Samernas utbildningscentrum
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5

3.4 Språkvård

Sametingets språkmål säger att samiskan ska vara synlig i samhället, att alla samer ska kunna använda sig av samiska i alla samhällsområden, samt att offentlig samiska ska vara vårdad och begriplig. Sametinget vill uppmuntra till samiskans användande i samhället och att genom användning bekräfta samiskans plats i såväl det svenska som det samiska samhället. För att nå dessa mål är frågor som berör språkvård centrala. På ISO:s hemsida förklaras språkvård på följande sätt: *"Språkvård handlar om att göra ett eller flera språk tillgängliga och lätta att använda för så många som möjligt i ett samhälle. Det ska vara enkelt att ta orden och språksystemet i bruk. Man kan också behöva värna ett språks ställning gentemot andra språk. (...) Förr låg tonvikten i språkvården huvudsakligen på ord- och grammatikvård. I takt med att allt fler skriver allt mer och måste läsa mer i arbetet har behovet av tal- och textvård ökat."*¹⁵ Samiskan har, utifrån denna beskrivning, likvärdigt behov av språkvård som svenskan. Vidare förklarar ISO att i takt med att *"engelskan gör insteg på allt fler samhällsområden, har språkplanering och språkpolitik blivit särskilt viktigt"*.¹⁶ För att dra paralleller till samisk språkvård kan man till och med fråga sig om inte samiska språkens behov av språkvård är större, eftersom språken är små och påverkas av majoritetsspråken runtomkring dem.

INSATS 12: Ett permanent Giellagáldu

Ett gränsöverskridande språksamarbete är en självklarhet för oss som ett folk, med ett eget språk, i olika länder. För att stärka och utveckla ett samnordiskt språkarbete driver sametingen i Sverige, Norge och Finland, genom Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR), ett gemensamt språkvårds- och terminologiarbete i projektet Giellagáldu. Giellagáldus verksamhet omfattar språkutveckling, godkännande av terminologi, ortnamn, språknormering och information om språkliga frågor. Eftersom samiska talas i flera länder är det naturligt att språkvårdsarbetet sker i samverkan mellan de olika länderna. Detta för att undvika att språken utvecklas åt olika håll, vilket kan hända när ländernas majoritetsspråk påverkar de samiska språken.

Projektet Giellagáldu finansieras på svensk sida genom interregmedel som beviljats fram till 2018. Även under föregående projektperiod, finansierades Sveriges deltagande genom projektmedel, huvudsakligen av EU:s Interreg Nord IV-program, delprogram Sápmi. Sametinget ser många utvecklingsmöjligheter med Giellagáldu och även att allmänhet och brukare ska kunna involveras ännu mer i arbetet med språkvårdsfrågor. För att säkerställa kontinuiteten i det samiska språkvårds- och normeringsarbetet behövs finansiering säkras i ett långsiktigt perspektiv. De samiska språken har samma behov för språkvårdande arbete

¹⁵ <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/vad-ar-sprakvard.html>

¹⁶ Ibid.

som det svenska språket och det är inte hållbart i längden att detta arbete ska genomföras via projektfinansiering. Sametingets målsättning är att arbetet ska permanentas. Samiskt parlamentariskt råd (SPR) har uppmanat samtliga sameting arbeta för att en permanent finansiering skapas för det samnordiska språkarbetet. Sametinget anser att det är rimligt att varje land finansierar sin del i Giellagáldu och efter 2018 ska därför Giellagáldu finansieras av ytterligare budgetanslag.

VAD	Ett permanent Giellagáldu
HUR	Sametinget inrättar en permanent enhet för Giellagáldu
VEM	Sametinget SPR
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	3, 7, 8

INSATS 13: Sametinget har ansvaret för auktorisering av samiska tolkar och översättare

För att kommunikation på samiska med offentliga myndigheter ska fungera behövs tolkar och översättare som arbetar efter överenskomna principer. Genom auktorisering av samiska tolkar kan man säkerställa en viss kvalitetsnivå på översättnings- och tolkjobb.

Kammarkollegiet är den myndighet som auktoriserar tolkar och översättare.

Bestämmelserna regleras i Förordning om auktorisation av tolkar och översättare (1985:613).

När denna förordning skrevs fanns inte Sametinget, och därmed ingen samisk myndighet som kunde ta ansvaret för auktorisering av tolkar och översättare. Eftersom Sametinget strävar efter språkligt självbestämmande och är ledande i det samiska språkarbetet, så är det naturligt att ansvaret för auktorisering av samiska tolkar och översättare ska ligga hos Sametinget. Genom att Sametinget övertar detta ansvar från Kammarkollegiet så kan även kvaliteten på tolkning och översättningsarbeten kvalitetssäkras och på så sätt bidra till en vårdad och begriplig samiska.

VAD	Sametinget har ansvaret för auktorisering av samiska tolkar och översättare
HUR	Regeringen överför ansvaret för auktorisering av samiska tolkar och översättare från Kammarkollegiet till Sametinget
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	1, 3, 8

INSATS 14: Sametinget granskar och godkänner samiska ortnamn

Ortnamn är en samlingsterm för geografiska namn, administrativa indelningar och andra områden samt namn på gårdar, samhällen, visten och kommuner. Samiska ortnamn har genom tiderna förvrängts från sin ursprungsform, översatts eller helt ersatts av andra ortnamn. Sedan år 2000 finns i kulturmiljölagen en paragraf som stadgar att "god ortnamnsed" skall iakttas vid statlig och kommunal ortnamnsverksamhet. Detta innebär bland annat att man inte får ändra hävdvunna ortnamn utan starka skäl. Vidare ska ortnamn normalt stavas enligt vedertagna regler för svensk språkriktighet. Ortnamn på svenska, finska, meänkieli och samiska ska samtidigt användas i våra flerspråkiga områden.¹⁷ Idag har Institutet för språk- och folkminnen (ISOF) granskningsansvaret för ortnamn, och Lantmäteriet beslutar om ortnamn efter rekommendation från ISOF. Den statliga utredningen "Att återta mitt språk"¹⁸ föreslår att Sametinget bör vara den myndighet som i ett slutligt steg avgör samiska ortnamn för rekommendation till Lantmäteriet. Sametinget delar denna uppfattning och strävar efter ett användande av samiska ortnamn enligt god ortnamnsed, för att säkerställa att de samiska ortnamnen blir korrekt använda. Vidare finns ett självbestämmandeperspektiv i frågan, det arbete som görs angående samiska ortnamn bör vara samlat i en samisk myndighet.

VAD	Sametinget granskar och godkänner samiska ortnamn
HUR	Regeringen överför ansvaret för granskning av samiska ortnamn från Lantmäteriet till Sametinget
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	1, 8

¹⁷ <http://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Ortnamn/Lag-om-ortnamn-och-god-ortnamnsed/>

¹⁸ SOU 2006:19

3.5 Media

Media är en särskilt viktig domän för det samiska språket, då samisk media fungerar statushöjande, utvecklande och normerande för språket. Då TV-program och filmer är bland de viktigaste nya domänerna för språk och för samiskans framtid är det helt nödvändigt att barn får höra sitt språk i andra sammanhang än hemmet och skolan, för att de ska utvecklas och fortsätta använda språket. Sametinget har 2013 antagit en mediepolitisk handlingsplan, vilken hänvisas till för en helhetlig bild för Sametingets mediepolitik. Språkpolitiskt handlingsprogram kompletterar med insatser som tillkommit sedan det mediepolitiska handlingsprogrammet antogs.

INSATS 15: "Samiflix"- en samnordisk plattform med samisk medieproduktion

Produktion av samisk media, filmer och dokumentärer är relativt liten och fördelad över flera länder. Det som produceras är av intresse för den samiska allmänheten lång tid efter det visats på TV, men olika samiska produktioner är samlade på flera olika nätsidor, såsom SVTPlay, NRK nett-tv och Youtube, om de alls är digitaliserade. Program som produceras i respektive samiskt land inte alltid är tillgängligt för samer i de andra länderna och ett exempel på detta är NRK:s sydsamiska barnprogram *Laara & Leisa* vilken inte var tillgänglig för tittare på svensk sida via NRK nett-tv, då programmet publicerades.¹⁹ Detta är beklagligt eftersom en stor del av de sydsamiska barnen finns på svensk sida. I skrivande stund finns första säsongen av *Laara & Leisa* på YouTube, däremot kan fortfarande barn på svensk sida se andra säsongen eftersom den enbart ligger på NRK:s webbplats. Sametingets strävan är att det för samiskspråkiga ska vara enkelt och lättillgängligt att titta på samiska program och filmer. På Sametingets nordsamiska språkkonferens i Kiruna, 2014, lanserades ett förslag om en underhållningssida på samiska som kan främja språkanvändningen bland barn och ungdomar, nämligen ett Netflix på samiska, Samiflix. I USA finns en samlingssida med filmer, tv-serier och dokumentärer med urfolksfokus som kallas Nativeflix. För att möjliggöra en uppstart av en nätplattform, där samisktalande användare ska få tillgång till samiskspråkig produktion, behöver frågor om såväl finansiering som rättigheter klargöras. Samiskt parlamentariskt råd skulle kunna föra en dialog med de berörda ländernas public service-företag samt regeringar, för att utreda dessa frågor. Sametinget på svensk sida lyfter frågan till SPR, så att arbetet påbörjas.

¹⁹ *Lägesrapport: De Samiska språken i Sverige 2014*. Samiskt språkcentrum, Sametinget i Sverige, 2015.

VAD	"Samiflix"- en samnordisk plattform med samisk medieproduktion
HUR	SPR för vidare dialog med ländernas regeringar angående finansiering och rättigheter av produktioner.
VEM	SPR
FINANSIERING	SPR
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5, 6, 7

REMISS

INSATS 16: SR/SVT/UR:s ansvar för de samiska språken tydliggörs i sändningstillstånden

I Sametingets mediepolitiska handlingsprogram påpekas att public service-företagens ansvar gentemot de samiska språken måste klargöras tydligare, mot bakgrund av att samerna är urfolk i Sverige. Sveriges Television, Sveriges Radio och Utbildningsradion är public service-företag vars sändningstillstånd utfärdas av regeringen. I nuvarande sändningstillstånd för SVT/SR (§12) och UR (§13), som gäller åren 2014-2019, skrivs angående minoritetsspråk att:

*"SVT:s/SR:s/UR:s samlade programutbud på de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli och romani chib samt på teckenspråk ska, sammantaget med SR:s/SVT:s/ och UR:s utbud, öka årligen jämfört med 2013 års nivå. Ökningen ska vara betydande. (...) SVT/SR/UR ska ha en dialog med de berörda grupperna."*²⁰

Hur mycket samiska som ska höras i public service- företagens sändningar specificeras inte mer. Detta kan jämföras med NRK:s stadgar som angående samiska lyder:

"§14 b. NRK skal bidra til å styrke norsk og samisk språk, identitet og kultur. (...) NRK skal ha daglige sendninger for den samiske befolkning.

§15 i. NRK skal ha daglige norskspråklige programmet for barn under 12 år, jevnlig norskspråklige programmer for unge, og jevnlig programmer for barn og unge på samisk."

Vidare nämns inte i SVT, SR och UR:s sändningstillstånd något om det språkvårdande ansvaret företagen har för de samiska språken. Om svenska står däremot att: *"SVT/SR/UR har ett särskilt ansvar för det svenska språket och dess ställning i samhället. Språkvårdsfrågor ska beaktas i verksamheten."*

Lika viktigt är det att de samiskspråkiga sändningarna har hög kvalitet och att samiskan är vårdad och begriplig. De samiska språkens behov av språkvård bör beaktas i public service-företagens verksamhet på samma sätt som svenskan har för att upprätthålla den goda kvalitet som public service- produktioner ska hålla. Mot bakgrund av detta ska public service-bolagen åläggas ett större ansvar för samiska språket och kulturen, på samma sätt som NRK har det i Norge. Det ansvaret ska skrivas in särskilt i sändningstillstånden. Detta är i linje med mediepolitiskt handlingsprogram. Dessutom bör en tydlig målsättning som rör samiska språken och kulturen bör skrivas in. Utgångspunkten bör vara att det som gäller för svenska också gäller för samiska.

²⁰ SVT, SR och UR har separata sändningstillstånd men med samma formuleringar i dessa paragrafer.

VAD	SR, SVT och UR:s ansvar för det samiska språken tydliggörs i sändningstillståndet
HUR	Kulturdepartementet ska förtydliga SVT, SR och UR:s ansvar för samiskan i bolagens respektive sändningstillstånd
VEM	Regering genom kulturdepartementet
FINANSIERING	Regering genom kulturdepartementet
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	3, 6, 8

3.6 Sametinget

Eftersom Sametinget har en ledande roll i språkarbetet måste vi själva lägga ribban för vårt eget språkarbete. Vårt eget språkarbete är normgivande och återspeglas i samhället.

Sametinget har ett ansvar för attityder gentemot samiskan och vilken status samiskan har i det samiska samhället. Genom Sametingets språkarbete kan vi sätta fokus på språkfrågan och uppmuntra den enskilda samien att ta ansvar för språkens fortsatta utveckling.

Sametinget har en viktig roll i statushöjandet av språket. Att begära att andra samhällsinstanser och myndigheter ska bistå med information på samiska om vi själva inte gör det, håller inte. Därför är det viktigt att språkarbetet i Sametinget sker på ett medvetet plan. Detta kapitel anger insatser vi i Sametinget kan arbeta med i vår egen organisation.

INSATS 17: Fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet

Sametinget strävar efter språkligt självbestämmande, att vi själva ska kunna utforma vår språkpolitik med våra egna medel, och på vis leda det samiska språkarbetet. För att göra detta behöver Sametinget med jämna mellanrum fastställa mål för det samiska språkarbetet, genom språkpolitiskt handlingsprogram som utarbetas av Sametingets språknämnd och godkänns av plenum. Sametingets språkmål ska ses som Sametingets långsiktiga målbild medan det språkpolitiska handlingsprogrammet är de åtgärder som plenum prioriterar för var mandatperiod. Kansliet ska arbeta fram strategier som möjliggör genomförandet av handlingsprogrammet och ha språkmålen i medvetande i sitt arbete. Det är även Sametingets ansvar att förankra det språkpolitiska handlingsprogrammet bland de berörda. Det språkpolitiska handlingsprogrammet ska vara ett levande dokument, vilket innebär att språkmålen ska mätas och revideras allteftersom språkarbetet utvecklas.

VAD	Fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet
HUR	Genom språkpolitiskt handlingsprogram
VEM	Plenum utifrån språknämndens förslag
FINANSIERING	Sametinget
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	Alla1

INSATS 18: Sametingets språkstrategi

Sametinget har antagit en motion "Sametinget - en samiskspråkig arena" (M423) som yrkade att Sametinget ska ta fram en strategi och tidsplan med syfte att göra Sametinget till en samiskspråkig arena. I motionen skrivs:

"Sametinget bör målmedvetet genom en handlingsplan med uppsatta tidsbestämda mål övergå till att bli en samiskspråkig arena där samiska är arbetsspråk på möten i Sametingets plenum, styrelser och nämnder, samt Sametingets kansli. Detta kan göras genom att samtliga tjänstemän och politiker genom riktade åtgärder och språkstöd blir samisktalande inom en rimlig tid. Det bör ingå i uppdraget som tjänsteman och politiker att lära sig använda samiska. Sametingets arbete med detta kan därmed också bli vägledande för andra samiska arbetsplatser."

Detta innebär konkret bland annat att samerna ska kunna kommunicera på sitt språk med Sametinget, såväl muntligt som skriftligt, och all information från Sametinget ska finnas på samiska. Under såväl plenum som möten ska samiska kunna användas obegränsat, både muntligt som skriftligt. Besökande ska mötas av samiska och samiskan ska vara väl synlig på Sametinget.

Sametingets språkstrategi ska med andra ord ange hur Sametinget internt ska arbeta för att uppnå Sametingets språkmål i sin egen verksamhet. Denna strategi försäkrar också att språkperspektivet behandlas i alla frågor Sametinget jobbar med. På så vis är det möjligt för Sametinget att arbeta med språket på ett medvetet plan. Sedan motionen antogs har inte arbetet med en språkstrategi fungerat tillfredsställande och därför finns ett behov av att följa upp arbetet. Strategin ska föreslå hur den samiska språkanvändningen ska öka på Sametinget i sin helhet, med strategier för såväl den politiska delen samt för kansliet. Plenum uppdrar därför åt kansliet att arbeta med och redogöra för arbetet med en språkstrategi för Sametinget. Språknämnden är den ansvariga nämnden för språkfrågor i Sametinget och är därför de som har ansvaret att följa upp arbetet med språkstrategin.

VAD	Sametingets språkstrategi
HUR	Kansliet får i uppdrag att följa upp samt redogöra för arbetet med språkstrategi för Sametinget. Språknämnden har i uppdrag att följa upp kansliets arbete.
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Sametinget
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	Alla

INSATS 19: Inrätta samiskt språkcentrum på nord- och lulesamiskt område

För små hotade språk i världen finns få eller inga självklara arenor där de får frodas och utvecklas naturligt. Inte heller samiskan på svensk sida har många naturliga arenor, utan svenskan har tagit samiskans plats i de flesta domäner. Eftersom allt för många samer inte fått möjligheten att lära sig samiskan via utbildningssystemet behövs effektiva språkinlärningsmetoder. Då det finns sällan färdiga metoder som kan användas rakt av för samiska språk, måste dessa tas fram och utvecklas. Samiskt språkcentrum är Sametingets verktyg för språkrevitalisering och många av de språkinsatser som Sametinget kan arbeta med kan genomföras i Språkcentrums regi. Språkcentrum ska aktivt främja och stimulera ökad användning av samiska i samhället, bistå med sakkunskap och utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta det samiska språket samt sprida kunskap om revitalisering. Insatser som riktar sig till barn och ungdomar ska prioriteras särskilt. Samiskt språkcentrum har en viktig roll i att arbeta fram och testa kreativa och nytänkande metoder för språkrevitalisering.

Idag finns Samiskt språkcentrum i Staare och Dearna, men behov av språkrevitaliseringsinsatser finns i hela det samiska området. Det är nödvändigt att alla revitaliseringsinsatser utgår ifrån de olika språkens olika behov. Det som är viktigt att fokusera på i vissa områden kan vara av mindre betydelse i andra områden och olika språk kan ha olika utmaningar och målsättningar. För att få ett brett och fungerande revitaliseringsarbete på alla de samiska språken är därför inrättandet av samiska språkcentra i nord-, och lulesamiskt område prioriterat. Inrättande av språkcentrum på nord- och lulesamiskt område bidrar till att stärka samiskans ställning i samhället generellt och öka revitaliseringen, specifikt på nord- och lulesamiskt område.

VAD	Inrätta samiskt språkcentrum på nord- och lulesamiskt område
HUR	Sametinget inrättar språkcentrum på nord- och lulesamiskt område
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	4, 5, 6, 9

INSATS 20: *Sámás muinna/ Sámásta mujna/ Saemesth munnjien* -kampanj

Sametinget i Norge initierade år 2013 en kampanj som kallades *Sámás muinna/Sámásta mujna/ Saemesth munnjien*. Målsättningen med kampanjen var att den samiska språkanvändningen ökar, att fler pratar samiska, att samiska används i fler arenor, att samiskan blir synlig och att förståelsen för hur viktig samiskan är ökar i samhället (samediggi.no). Kampanjens målgrupp var särskilt unga samer och ett antal samiska ungdomar blev utnämnda som språkambassadörer med uppgift att synliggöra samiskan i sociala medier, närmare bestämt på instagram under hashtagen #sámásmuinna #sámástamujna #saemesthmunnjien. Även norska Sametingets politiker, med nuvarande president Aili Keskitalo i spetsen har visat stort engagemang och *Sámás muinna/ Sámásta mujna/ Saemesth munnjien* har tagits väl emot av det samiska samhället. Produkter såsom knappar och armband med kampanjens motto och små språkparlörer och videoklipp är något som utkommit i samband med kampanjen.

När Sametinget i Norge nu har avslutat sin kampanj är det på sin plats att Sametinget i Sverige tar över stafettpipen för att fortsätta revitaliseringsinsatsen, Målsättningen för Sametinget i Sverige med att överta denna kampanj, är att samiskan blir mer synlig i och att fler ungdomar använder samiska i fler sammanhang, också på svensk sida, även om kampanjer som dessa är gränslösa till sin natur. Genom kampanjen har även Sametingets politiker möjlighet att visa sitt stöd och engagemang för det samiska språkarbetet genom att tillsammans med unga språkambassadörer fronta det samiska språket via sociala medier och media mot samhället i sin helhet.

Sametinget i Sverige initierar *Sámás muinna/ Sámásta mujna/ Saemesth munnjien* med unga språkambassadörer från svensk sida. Genom ett formellt överlämnande från Sametinget i Norge till Sametinget i Sverige påbörjas kampanjen. Samiskt språkcentrum ansvarar för koordineringen av kampanjen i ett uppstartskede, men för kampanjens utvidgande behövs extern finansiering från regering.

VAD	Sámás muinna/ Sámásta mujna / Saemesth munnjien -kampanj
HUR	Sametinget på norsk sida överlämnar sin kampanj formellt till Sametinget på svensk sida, som genom nya språkambassadörer och sina politiker frontar kampanjen. Samiskt språkcentrum har samordningsansvaret för kampanjen
VEM	Sametinget på svensk sida
FINANSIERING	Samiskt språkcentrum och ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	3, 4, 6, 7, 9

INSATS 21: Attitydarbete om samiskan

Negativa attityder gentemot samiskan har fått frodas genom historien fram till i dag. Samiskan har ansetts vara ett mindre viktigt språk och dessa attityder har också slagit rot både hos majoritetsbefolkningen och hos oss själva. Vi har lärt oss att samiska inte är användbart som språk i offentliga sammanhang, inte i kontakt med myndigheter eller samhället i övrigt, inte som ett informationsspråk, inte som ett språk som används i media eller ett undervisningsspråk. Det har även genom historien funnits hållningar och negativa attityder gentemot flerspråkighet, som ifrågasätter om det är möjligt att bygga ett flerspråkigt samhälle och menar att i en kompromiss är det alltid det språk som talas av färre som ska ge vika i fördel för det språk majoriteten använder. Nu när tiderna förändrats till vårt språks fördel och våra språkliga rättigheter har stärkts genom lagar och internationella konventioner, kan trots detta strukturer som inte möjliggör användande av vårt språk i samhället finnas kvar, likaväl som de negativa attityderna. Dessa strukturer och negativa attityder gentemot samiska och flerspråkighet utgör ett hinder för språkets utveckling och det samiska språkarbetet. Därför är det viktigt att på ett medvetet plan arbeta med att medvetandegöra dessa attityder och deras ursprung för att kunna bryta ned dem. Sametinget ska därför prioritera arbetet med attityder, hur vi kan komma ifrån attityder som är skadliga för vårt språk och dess utveckling och hur vi säkerställer att samiskan blir normen på Sametinget och i det samiska samhället. Sametinget kan påverka sina egna attityder, men uppmanar även andra, särskilt andra förvaltningsmyndigheter såsom kommuner och landsting att arbeta med att arbeta med attityder kring samiska och flerspråkighet. Genom att goda attityder gentemot de samiska språken får frodas kommer det vara lättare att uppnå Sametingets språkmål, därför kan denna insats vara en del i uppfyllandet av alla Sametingets språkmål.

VAD	Attitydarbete
HUR	Sametinget prioriterar arbete med attityder gentemot samiskan och uppfordrar även andra förvaltningsmyndigheter att göra detsamma
VEM	Sametinget Kommuner, landsting och andra myndigheter
FINANSIERING	Sametinget Kommuner, landsting och andra myndigheter
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	Alla

INSATS 22: Kartläggning av språket

Sametinget i samarbete med Umeå universitet har under våren 2015 utfört en förstudie om de samiska språken. I förstudien föreslås en kartläggning av de samiska språken. Modellen för kartläggningen som föreslås är uppdelad i två faser: 1. Förutsättningar för användning av samiska språk och 2. Individens användning av samiska språk. I den första fasen fokuserar kartläggningen på vilka förutsättningar individer har för att använda samiska språk på samhälls- och individnivå och för få tillgång till språkrättigheter. I den andra fasen ligger fokus på hur individer använder, eller inte använder, samiska språk, deras språkliga miljöer, inom vilka domäner och situationer språken används (eller saknas) samt attityder till språken.²¹

Sametinget anser att en kartläggning ger förutsättningar att förstå bland annat hur samiska språk används i Sverige samt vilka förutsättningar som finns för språkanvändningen. Kartläggningens metoder kan också vara användbara för att mäta vissa av Sametingets språkmål. I dagsläget är förstudien inlämnad till regeringen med förhoppning om att den föreslagna kartläggningen av de samiska språken ska kunna genomföras utifrån den utarbetade förstudien.

VAD	Kartläggning av samiska språket
HUR	Sametinget genomför föreslagen kartläggning
VEM	Sametinget
FINANSIERING	Ytterligare anslag
SPRÅKMÅLUPPFYLLELSE	2, 3, 4, 5, 6

²¹ Förstudie: Kartläggning av de samiska språken. Samiskt språkcentrum, Sametinget i Sverige, Umeå Universitet, 2015.